

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

з дисципліни

**«ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ
ВЧЕНЬ В АПЛІКАЦІЯХ ДО АКТУАЛЬНИХ
ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ»**

(для аспірантів)

Київ – 2018

Підготовлено професором кафедри філософії та політології *І. М. Варзарем*

Затверджено на засіданні кафедри філософії та політології
(протокол № 10 від 24.04.17)

Схвалено Вченою радою Українсько-Азербайджанського інституту
соціальних наук і самоврядування Г. А. Алієва МАУП (протокол № 9 від
27.04.17)

Варзар І. М.

Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи з дисципліни «Історія та теорія політико-правових вчень в аплікаціях до актуальних проблем сучасності» (для аспірантів). – К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. – 15 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, зміст самостійної роботи з навчальної дисципліни «Історія та теорія політико-правових вчень в аплікаціях до актуальних проблем сучасності», орієнтовну тематику рефератів, питання для самоконтролю, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2018
© ДП «Видавничий дім
«Персонал», 2018

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Дисципліна вільного вибору «Історія та теорія політико-правових вчень в аплікаціях до актуальних проблем сучасності» є важливим предметом для аспірантів першого року навчання, які готуються до написання дисертаційної роботи у галузі політичної науки.

Явища, що втілено в поняття «право», «закон», «політика», «держава», «етика», «наука», «порядок», «ціна», «громадянин», «інститут», «гармонія відносин» та ін. – це безцінні надбання вселюдської цивілізації. Ці феномени у всесвітній політико-культурній історії є основними архітекторами, будівниками і захисниками країн, народів, суспільств. З'ясувалося також, що стрижневі поняття із наведеного ряду – «політика», «право», «теорія», «держава» – поза тріалітету «країна – народ – суспільство» побутувати просто неможливо. Саме це потребує постійного правового інституціоналізованого облаштування та системного історіологічного осмислення, аби не припуститися – за Т. Гоббсом – перетворення держави в міфічно-страшильського Левіафана, під тоталітарним диктатом якого в народних низах країни, зазвичай, розпочинається «перманентна війна усіх проти усіх», а право підноситься над усіма на роль «законного езекутора праведних і неправедних людей» (Н. Макіавеллі).

Наведені тезові думки служать «плановим каркасом» короткого, але насиченого і ціннісно значущого аспірантського курсу «Історія та теорія політико-правових вчень в аплікаціях до актуальних проблем сучасності». Це – спроба політолого-правознавчого синтезування ідеологемної тези великої ваги: держава є витвором народу, політика – її інструментом, обидва ж феномени гуманістично мають працювати в координатах здорової народної етики та «під наглядом» права. За таких умов та у кінцевому підсумку політика стає професійною, наукова теорія – загальнодоступною, держава – соціально-правовою, а країна – населеною зрілим і незалежним від держави і правлячого політикуму громадянським суспільством.

Після років «умілого утаємничування» правлячою верхівкою істинно наукового змісту підкреслених вище феноменів-понять у свідомості народних низів (зокрема, й різнорівневих політико-державних функціонерів, партійно-громадських діячів, а нерідко й науково-педагогічних працівників), – причому не лише радянського недавнього минулого, а й років суверенізаційної епохи, – цей курс має подвійне науково-методичне та педагогічне навантаження: і розставити належні акценти у класичному першозвучанні багатьох політолого-правових матерій, і уточнити сучасну їх інтерпретацію у світлі нових, вітчизняних соціально-політичних реалій, та й зовнішньо-міжнародних реалій глобалізації людства. З огляду на цю обставину і підготовлено всі матеріали курсу до вкрай лапідарного висвітлення у специфічній аудиторії

людей з вищою освітою, які займаються власними науковими дослідженнями у галузі політичної науки.

Мета курсу «Історія та теорія політико-правових вчень в апікаціях до актуальних проблем сучасності» відповідно до вимог Закону України «Про вищу освіту» та положень «Програми забезпечення якості освіти у ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», є розширення та поглиблення знань з історії і теорії політико-правових вчень з уточненням сучасної їх інтерпретації у світлі нових зовнішньополітичних реалій людства.

У результаті вивчення дисципліни «Історія та теорія політико-правових вчень в апікаціях до актуальних проблем сучасності» аспірант має:

- *знати* історію розвитку політико-правової думки, процес вироблення теоретичних знань, понятійного апарату, яким сьогодні оперує політична наука; генетичне походження та функціональний взаємозв'язок понять «країна», «суспільство», «держава»; понятійно-теоретичне визначення явищ «політика», «право», «влада»; політолого-правничий сенс поняття «правова демократична держава»; співвідношення понять «поділ політичних влад» і «розподіл політичних повноважень»; теорію політичних лідерів; концепцію соціально-правової держави;
- *вміти* аналізувати провідні політико-правові ідеї, вчення та концепції минулого з позицій запитів сьогодення та майбутнього; критично оцінювати різні вчення, теорії та доктрини світової політико-правової думки; виявляти основні чинники і тенденції виникнення й розвитку теоретичних знань про право, закон, державу, владу, політику; встановлювати зв'язок між політико-правовими теоріями та сучасними проблемами суспільно-політичного життя.

У курсі вивчення дисципліни «Історія та теорія політико-правових вчень в апікаціях до актуальних проблем сучасності» значну увагу приділено *самостійній роботі аспіранта*, від якого вимагається, в першу чергу, вміння проводити самостійні наукові дослідження, зокрема першоджерел – основних праць відомих політичних мислителів, таких як Томас Гоббс, Бенедикт Спіноза, Шарль-Луї де Монтеск'є, Джон Адамс, Олександр Гамільтон, Георг Вільгельм Фрідріх Гегель, Макс Вебер, Бертран Рассел та ін.

Метою організації самостійної роботи аспірантів є формування у молодих науковців навичок здобуття знань та самостійного проведення наукового дослідження в галузі політичних наук шляхом аналізу політико-правових вчень в історії світової думки та їх застосування до актуальних політичних проблем сьогодення. Важливість реалізації принципу

індивідуального пошуку, аналізу знань та їх аплікації до сучасності пояснюється його сприянням розвитку допитливості, орієнтуванням на дослідницьку роботу теоретичного або дослідно-експериментального рівнів і зближенням самостійної роботи з фундаментальним науковим пошуком, що буде складати зміст роботи аспірантів в наступних семестрах навчання в аспірантурі. Спираючись на такий принцип, викладач бере активну участь в організації самостійної роботи аспірантів, співвідносячи її з навчально-освітньою діяльністю в аудиторії.

Зміст самостійної роботи аспірантів над темами в межах дисципліни «Історія та теорія політико-правових вчень в аплікаціях до актуальних проблем сучасності» визначається її навчальною програмою, методичними матеріалами, тематикою для написання контрольних та реферативних робіт. Забезпечується самостійна робота працями, визначеними як першоджерела для обов'язкового опрацювання, системою навчально-методичних засобів (підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій викладача, практикумом тощо). Методичні матеріали передбачають можливість самоконтролю з боку аспіранта, його чи її здатність до опрацювання як наукової, так і публіцистичної літератури.

Самостійна робота аспірантів над засвоєнням навчального матеріалу з дисципліни «Історія та теорія політико-правових вчень в аплікаціях до актуальних проблем сучасності» може проводитися у Міжнародному бібліотечно-інформаційному центрі ім. Ярослава Мудрого в ПрАТ «ВНЗ «МАУП», у Національній парламентській бібліотеці, в Центральній науковій бібліотеці ім. В. І. Вернадського, а також у віртуальних бібліотеках мережі Інтернет. В останньому випадку опрацювання літератури, як переліченої в основному та додатковому списках рекомендованих джерел, що додається, так і такої, що знаходиться молодим науковцем самостійно, потребує особливої уваги щодо слідування логічним правилам пошуку та аналізу наукової інформації. Засвоєння під час здійснення самостійної роботи найважливіших і найскладніших питань зі змісту навчальної дисципліни перевіряється у формі загальної дискусії та обговорень в аудиторії, зокрема під час проведення семінарських занять.

Самостійна робота аспірантів над темами в межах дисципліни «Історія та теорія політико-правових вчень в аплікаціях до актуальних проблем сучасності» передбачає:

1. самостійне вивчення частини курсу шляхом конспектування лекцій, написання контрольних робіт, рефератів, повідомлень, виступів на семінарських заняттях;

2. роботу з першоджерелами наукового та публіцистичного характеру, підручниками та періодичною літературою;
3. позааудиторну роботу – участь в обговореннях важливих питань на наукових конференціях, олімпіадах, конкурсах тощо.

Самостійна робота аспірантів контролюється так само, як і навчальний матеріал, що опрацьовується під час навчальних занять.

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ з дисципліни **«ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ ВЧЕНЬ В** **АПЛІКАЦІЯХ ДО АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ»**

Змістовий модуль I. Сутність науки. Дослідження питання про
засади наукового пізнання в історії філософської думки

Тема 1. Співвідношення понятійних дуалітетів «країна – держава»,
«закон – норма», «право – політика», «теорія – наука» як науково-
пізнавальні проблеми сучасності

1. Співвідношення понять «ідея», «концепція», «теорія», «наука». Специфіка буття в духовній історії політичних ідей, концепцій, теорій і наук.
2. Історико-цивілізаційне значення винаходу людством феноменів «культура», «влада», «право», «закон», «політика», «державна», «мораль», «норма».
3. Співвідношення понять «країна – держава».
4. Специфіка «вироблення» політичної історії у надрах трикутника «влада – політика – право». «Закон» і «норма».
5. Влада як вольовий імпульс або спонукання до дії одним суб'єктом іншого з метою коригування дії останнього на свою користь. Специфіка буття політичної влади у контексті інших різновидів влади.
6. Політика як цілеосмислена діяльність із завоювання та утримування влади. Політика та право.

Орієнтовна тематика рефератів

1. Понятійні «дуалітети» в політичній науці.
2. Політична ідея, концепція, теорія: зміст і співвідношення понять.
3. Природа політичної влади: основні підходи.
4. Країна та держава: спільне та відмінне.

Контрольні питання

1. Країна, суспільство, держава: співвідношення понять.
2. Логічність чи неприпустимість ототожнення «країни» і «держави».
3. Країна як геополітичний феномен.
4. Співвідношення понять «суспільство» та «держава».
5. Співвідношення понять «політична система» та «соціальна система».
6. Зміст, структура та специфіка буття політичної влади у транзитному суспільстві.
7. Співвідношення понять «держава» та «право».
8. Понятійно-теоретичне визначення явищ «політика» і «право».
9. «Закон» і «норма»: співвідношення понять.
10. Політолого-правничий зміст основних сфер державної політики.
11. Кореляція понять «форма державного устрою» та «форма політичного правління».
12. Політолого-правничий зміст феномена «влада взагалі».
13. Різновиди влади: батьківська, релігійна, ідейна, авторитарна, харизматична та ін.
14. Влада як психовольовий феномен.
15. Специфіка буття феномена «політична влада».

Література [7; 8; 24; 30; 34; 41; 49]

Тема 2. Градація письмової історії людства та процесу її політико-правового осмислення

1. Історія як послідовно-хронологічне протікання людського життя у подіях, діях, фактах і процесах. Політична історія країн, народів, суспільств і держав як галузь історико-політичного та соціодержавознавчого знання.
2. Сфери і галузі суспільної життєдіяльності людей та місце в їхньому контексті політичної, культурної та духовної сфер.
3. Специфіка побудови політичної, духовної та культурної сфер.
4. Право як сукупність правил і унормування діяльності людей «всередині» усіх структурних елементів будь-якої сфери чи галузі життя.
5. Право як свобода і можливість мислити та діяти певним чином.
6. Право і мораль як регулятори політико-владних відносин.
7. Держава як один з інститутів політичної сфери, одне з джерел права та один із політичних суб'єктів.

Орієнтовна тематика рефератів

1. Специфіка політичної сфери людської життєдіяльності.
2. Політична історія: предмет, функції, категорії.
3. Право і мораль: спільне та відмінне.
4. Поняття держави в теорії політики.

Контрольні питання

1. Основні градаційні ризики процесуального розвитку політико-духовної історії будь-яких країни, народу, держави.
2. Політична історія та історія теоретичної думки як специфічні галузі у градації історичного процесу.
3. Основні сфери та галузі суспільної життєдіяльності людей.
4. Місце політичної сфери у контексті інших сфер та галузей суспільної життєдіяльності людей.
5. Держава – політичний інститут і сукупність нормативно-правових та політико-сферних інституцій.
6. Галузева градація феноменів держави та права.
7. Співвідношення загального та політичного права.
8. Класифікація джерел права.
9. Право як надсферне явище, що «обслуговує» все суспільство.

Література [1; 5; 20; 49; 61]

Тема 3. Основні політико-правничі надбання періоду Класичної Антики

1. Феномен держави у політико-духовній та культурній історії країн, народів і суспільств.
2. Античні мислителі про природу держави.
3. Вчення Аристотеля та його сучасна актуальність.
4. Цицерон про співвідношення «народу», «держави» і «форми правління».
5. Чотири механізми державно-політичного владарювання.

Орієнтовна тематика рефератів

1. Філософська спадщина політичної науки Античності.
2. Сучасне значення політичної думки Аристотеля.
3. Політична філософія Цицерона та її актуальність для сьогодення.

Контрольні питання

1. Цицерон, Т. Гоббс і Г. В. Ф. Гегель про громадянське суспільство.
2. Концептуальні точки зору Цицерона, Б. Спінози та А. Росміні на «пересічного громадянина» та «політичного громадянина».

Література [18; 34; 48]

Тема 4. Найрельєфніші політико-правничі вчення народів Європи періоду Середньовіччя

1. Середньовічні ідеї щодо співвіднесення держави та країни.
2. Феномен національної держави та політична історія Священної Римської імперії.
3. Теократична держава від Середньовіччя до сьогодення.
4. Політична філософія доби Відродження.
5. Н. Макіавеллі про природу держави й політичної влади та співвіднесення його ідей з проблемами сучасності.

Орієнтовна тематика рефератів

1. Політична філософія доби Середньовіччя: основні ідеї та напрями.
2. Феномен національної держави в історії Європи.
3. Макіавеллі: цинізм чи «політичний реалізм»?

Контрольні питання

1. Національна держава: історія та сучасність.
2. Народонаселення як джерело політичної влади і носій політичного суверенітету країни.
3. Сумісність феноменів «політико-ідеологічний плюралізм», «національна ідея» та «єдинодержавна ідеологія».
4. Теократична держава та її місце в сучасних світових політичних реаліях.

Література [18; 20; 34; 42]

Тема 5. Вселюдська політико-правова думка епох Нового та Новітнього часів. Г. В. Ф. Гегель, К. Реннер та А.-Дж. Тойнбі про цивілізаційні ролі політико-правової держави в історії

1. Т. Гоббс про небезпеку перетворення держави на тоталітарного Левіафана.

2. Співвідношення понять «поділ політичних влад» і «розподіл політичних повноважень» (Ш. Монтеск'є, Дж. Адамс).
3. Внесок до сучасної політичної науки лідерів Американської буржуазно-демократичної революції та Великої Французької революції (Б. Франклін, Т. Пейн, Дж. Адамс, О. Гамільтон, Ж. Дантон, Л. Сен-Жюст).
4. Гегель про сутність правової держави.
5. М. Вебер про «корисну службу професійної бюрократії».
6. Поняття «соціальна держава» (Л. фон Штайн) та «правлячий політикум» (К. Реннер).

Орієнтовна тематика рефератів

1. Політична філософія Нового Часу та її сьогоденна актуальність.
2. Американська політична думка кінця XVIII – початку XIX ст.
3. Концепція розподілу влад: історія та сучасність.
4. Політична думка О. Гамільтона.
5. Правлячий політикум: вади та особливості державної бюрократії.

Контрольні питання

1. Б. Спіноза про місце «розуму» і «етики» в політичній діяльності.
2. Т. Гоббс про «перманентну війну всіх проти всіх».
3. Поняття «політична держава» за Т. Гоббсом.
4. Ш.-Л. Монтеск'є як автор цілісної концепції поділу політичних влад.
5. Держава як суспільно-правовий договір (за Ж.-Ж. Руссо).
6. Конституція та соціально-правовий договір.
7. Дж. Адамс про розподіл влади.
8. «Гілки» політичної влади та їх політолого-правниче навантаження.
9. Поділ політичних влад і розподіл політичних повноважень: спільне та відмінне.
10. Незалежний суд у механізмі правової держави.
11. Сенс поняття «правова демократична держава» за Гегелем.
12. Поняття «цивілізованої влади» та «цивілізованого народу» за Гегелем.
13. Гегель і А.-Дж. Тойнбі про цивілізаційні ролі держави у політико-культурній історії народів і країн.
14. Ліберальна політико-правова доктрина Дж.-Ст. Мілля.
15. Концепція політичного громадянина А. Росміні.
16. М. Вебер про позитивні риси-аспекти феномена «державно-політична бюрократія».
17. Феномен «соціальної держави»: історія, теорія, практика.
18. Чиновна бюрократія як корпус державної служби та кадри соціальних працівників.

Література [9; 11; 19; 25; 43; 45; 52; 57; 59; 60]

Тема 6. Загальне та специфічне в історії та теорії політолого-правничої думки України від найдавніших часів до сьогодення

1. Актуальні сьогоденні питання в історії вітчизняної політичної та правової думки.
2. Конституція України та визначення держави.
3. Специфіка побудови та розгортання життєдіяльності правової держави у багатоетнічній країні.
4. Перспективи розбудови в Україні сучасної гуманно-демократичної, дієво-політичної та соціально-правової держави.

Орієнтовна тематика рефератів

1. Вітчизняна політична думка та сучасні актуальні проблеми життя України.
2. Основна специфіка політичного життя незалежної України.
3. Найбільш актуальні проблеми розбудови в Україні соціально-правової держави.
4. Політико-етнічні проблеми сучасної України.

Контрольні питання

1. Інститут президентства і правлінська влада в сучасній Україні.
2. Політичні партії та громадські асоціації в політичній історії взагалі та в поточній історії суверенної України.
3. Основні моделі урядування народним господарством в сучасній Україні.
4. Однопалатний та двопалатний парламент у моноетнічній та поліетнічній країні.
5. Політична нація в сучасній Україні.
6. Колективні політичні суб'єкти сучасної політичної історії України.
7. Державна та офіційна мова в багатоетнічній країні.
8. Політико-державні атрибуції визнаних та невизнаних автономій.
9. Феномен легітимації новостворених державних органів, політико-управлінських структур та політичних фігур.
10. Міра зрілості громадянського суспільства та його дистанційна незалежність від політичної держави.
11. Тоталітарні партії масового типу та феномен «партії влади».
12. Сучасна система місцевого самоврядування.

Література [7; 15; 28; 29; 32; 35; 36; 38; 44]

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Барг М. А. Эпохи и идеи. Становление историзма. – М.: Мысль, 1987.
2. Бостан С. К., Тимченко С. М. Державне право зарубіжних країн: навч. посіб. – К.: ЦШ, 2005.
3. Варзар І. Держава і народ-етнос у політологічному дискурсі. – Із контекстів минулих літ. – Вибране: Кн. 1. – К.: ФАДА, ЛТД, 2003.
4. Варзар І. М. Тріадний принцип структуризації та функціональної ієрархізації соціальної та політичної систем транзитного суспільства // Трансформація політичних систем на постсоціалістичному просторі / Гол. ред. В. П. Бех. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006.
5. Варзар І. М. Ще раз про генезисно-історіологічний та ролево-функціональний погляди на феномен політичної нації у багатонародній країні // Наук. пр. МАУП. – 2007. – Вип. 2 (16).
6. Варзар І. М. Політична етнологія. Пропедевтичний курс: авторський підручник. – К.: Персонал, 2009.
7. Варзар І. М. Права, свободи та вольності людини, громадянина й народу в політолого-правознавчому дискурсі: авторський теоретичний лекційний курс із додатками. – К.: «МП «Леся», 2016.
8. Варзар І. Радикальні реформи – єдиний порятунок для України // Політ. менеджмент. – 2009. – № 1.
9. Вебер М. Соціологія. Загальносоціологічні аналізи. Політика: пер. з нім. – К.: Основи, 1998.
10. Гавриленко І. М., Мельник П. В., Недюха М. П. Соціальний розвиток: навч. посіб. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2001.
11. Гегель. Политические произведения: пер. с нем. – М.: Политгиздат, 1978.
12. Головатий М. Ф. Соціологія політики: навч. посіб. – К.: МАУП, 2003.
13. Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности: пер. с фр. – М.: Прогресс, 1996.
14. Демиденко Г. Г. Про право людини на достойне життя: історико-теоретичний аспект. – Х.: ЮрЛіт, 1998.
15. Заєць А. П. Правова держава в контексті новітнього українського досвіду. – К.: Тандем, 1999.
16. Зіллер Ж. Політико-адміністративні системи країн-членів ЄС. Порівняльний аналіз: пер. з фр. – К.: Основи, 1996.
17. Институты самоуправления: историко-правовое исследование. – М.: Мысль, 1995.
18. Історія вчень про право і державу: хрестоматія / за ред. Г. Г. Демиденка. – Х.: Право, 2005.
19. История политических и правовых учений XVII–XVIII вв. / отв. ред. В. С. Нерсисянц. – М.: Наука, 1989.

20. Історія сучасного світу. Соціально-політична історія XV–XX століть: навч. посіб. – К.: Вікар, 2003.
21. Карась Ан. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях. – Київ – Львів : Світоч, 2003.
22. Картунов О. Взаємовідносини нації і держави // Мала енциклопедія етнодержавознавства / за ред. Ю. І. Римаренка. – К. : Генеза – Довіра, 1996.
23. Конституции государств Европейского Союза. – М. : Наука, 1997.
24. Лейпхарт А. Демократия в многосоставных обществах: сравнительный анализ : пер. с англ. – М. : Прогресс, 1997.
25. Лібералізм. Антологія / упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К. : Смолоскип, 2002.
26. Международные акты о правах человека. – М.: Мысль, 1998.
27. Общая теория прав человека / отв. ред. Е. А. Лукашева. – М.: Норма, 1996.
28. Політолого-етнологічні проблеми розвитку сучасної України / за наук. ред. І. М. Варзаря. – К.: МАУП, 2007.
29. Права людини в Україні // Інформ.-аналіт. бюлетень. – Вип. 21. Права меншин / за ред. М. Шульги. – К.: УАБ із захисту прав людини, 1998.
30. Рябов С. Г. Політологічна теорія держави: навч. посіб. – К.: Тандем, 1996.
31. Савельєв В. Громадянське суспільство і правова держава: проблеми становлення. – К. : Наук. думка, 1997.
32. Скрипнюк О. Соціальна, правова держава в Україні. Проблеми теорії і практики. – К. : ІДіП, 2000.
33. Социальные права человека: документа и материалы Совета Европы. – М. : Мысль, 1996.
34. Теория права и государства: учебник / под ред. В. В. Лазарева. – М. : Право и Закон, 1996.
35. Удовиченко В. П. Украина: поиск модели социального государства. – К.: Полис, 2003.
36. Українська державність у ХХ столітті: історико-політологічний аналіз. – К. : ЮрАРТ, 1996.
37. Шаповал В. М. Конституційне право зарубіжних країн: підручник. – К. : ЮрЛіт, 2001.
38. Щедрова Г. П. Громадянське суспільство і соціальна, демократична, правова держава: становлення, функції і тенденції розвитку у сучасній Україні. – К. : Поліс, 1996.

Додаткова

39. Амеллер М. Парламенты : пер. с фр. – М. : Прогресс, 1967.
40. Бромлей Ю., Подольный Р. Человечество – это народы. – М.: Мысль, 1990.

41. Варзар І. М. Правонадільчий феномен в політолого-правознавчому дискурсі : авторський теоретичний лекційний курс із додатками. – К. : «МП Леся», 2016.
42. Варзар І. М. Проблема співвідношення етноісторичної нації, політичної нації і політичного класу в історії політичної думки Європи Нового та Новітнього часів: теоретико-історіологічні синтези // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. – Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. – Вип. 1. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009.
43. Гегель. Философия права: пер. с нем. – М.: Мысль, 1980.
44. Гетьман Г. П., Килимник Ю. В. Чи стане Україна соціальною державою? Бесіди про Конституцію. – К. : Поліс, 1996.
45. Гоббс Т. Избранные произведения: в 2 т. : пер. с англ. – М.: Мысль, 1965.
46. Гражданское общество. Мировой опыт и проблемы России. – М. : Ваклер, 1998.
47. Жук П., Мазур Н., Соломонюк П., Турчак Р. Етнополітична карта світу ХХІ століття: методичний і предметний коментар. – Тернопіль : Мандрівець, 2000.
48. Кара-Мурза С. Идеология и мать ее – наука. – М.: Алгоритм, 2002.
49. Кареев Н. Историология (Теория исторического процесса). – Пг. : тип-я М. Стасюлевича, 1915.
50. Конфисахор А. Г. Психология власти. – СПб. : Питер, 2004.
51. Кучма Л. Д. Вірю в український народ. Вибрані статті, виступи (1994 – 2000). – К.: Українські пропілеї, 2000.
52. Монтескьє Ш. Избранные произведения : пер. с фр. – М. : Мысль, 1957.
53. Оболонский А. В. Бюрократия и государство. – М.: Мысль, 1996.
54. Рабинович П. Загальна Декларація прав людини – вселюдський ідеал гуманізму // Право України. – 1998. – № 12.
55. Рассел Б. Власть. Новый социальный анализ : пер. с англ. – К.: Поліс, 1996.
56. Сіленко А., Коляденко В.. Соціальна держава: Тернистий шлях до визнання. Світовий досвід і перспективи України. – К. : ТЕС, 2002.
57. Спиноза Б. Избранные произведения: в 2 т. : пер. с лат. – М. : Мысль, 1957.
58. Тимошенко В. І. Правова держава: теоретико-історичне дослідження. – К. : Поліс, 1994.
59. Тойнбі А. Дж. Постижение истории : пер. с англ. – М. : Прогресс, 1991.
60. Федералист. Комментарий к Конституции Соединенных Штатов Америки : пер. с англ. – М. : ЮрЛит, 1998.
61. Шалвен М.-Ж. Мозги, которые нами правят : пер. с фр. – М. : Рипол-классик, 2004.

62. Шевчук С. Судовий захист прав людини. Практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції. – К. : Реферат, 2007.